

Rapport 65

December 2021

Het ondersteunen van het zindelijkheidsproces bij jonge kinderen: Wat denken en doen ouders en opvanglocaties? Een mixed-method analyse

Onderzoeker: Marije Reidsma¹
Promotor: Prof. dr. Tine Van Regenmortel¹
Copromotor: Prof. dr. Nick Verhaeghe¹

¹Onderzoeksgroep Sociaal en Economisch Beleid & Maatschappelijke Integratie, Onderzoeksinstituut voor Arbeid en Samenleving – HIVA, KU Leuven

Samenvatting

Zindelijk worden is een belangrijke mijlpaal in de ontwikkeling van kinderen, waar ouders veel vragen over hebben. Daarnaast is zindelijkheid ook een belangrijk beleidsthema: de Vlaamse Regering formuleerde in het Regeerakkoord 2019 de doelstelling om het aandeel zindelijke kinderen in de kleuterklas te verhogen. Er wordt hiertoe een extra inspanning van ouders verwacht met ondersteuning van Kind en Gezin. Om deze ondersteuning vorm te geven, is in eerste instantie meer informatie nodig over de huidige aanpak van de zindelijkheidstraining (startmoment, methoden, samenwerking, ...) bij de betrokken actoren (ouders, grootouders, kinderopvang, kleuterschool, ...) om vervolgens te verkennen hoe de huidige aanpak en ondersteuning van zindelijkheid kan worden verbeterd. Ook is het nodig om meer inzicht te krijgen in de opvattingen over zindelijkheid. Daarom is hierover binnen het Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin - in opdracht van Kind en Gezin - een onderzoeksproject opgezet. De centrale onderzoeksvraag van deze studie is dan ook: *Wat denken ouders en kinderbegeleiders in de kinderopvang (gezinsopvang en groepsopvang) over het ondersteunen van het zindelijkheidsproces en hoe pakken ze het (samen) aan?*

Voor het onderzoek werd gebruik gemaakt van een mixed-method design met als zwaartepunt een grootschalige online survey bij ouders (met een kind tussen 1.5 en 3.5 jaar) in Vlaanderen en Brussel en personen werkzaam in de Vlaamse en Brusselse kinderopvang en een beperkter kwalitatief luik om stem te geven aan kwetsbare groepen in Vlaanderen en Brussel die minder aan bod komen in een klassieke survey, i.c. ouders in een maatschappelijk kwetsbare positie en/of anderstaligen. De respons bij de survey bedroeg 5 825 ouders (20% van de aangeschreven populatie), en verder 452 kinderbegeleiders werkzaam in de groepsopvang en 112 onthaalouders. Er dient bij de interpretatie van de resultaten rekening gehouden te worden met het hoge aandeel respondenten dat hoogopgeleid is, voltijds werkt en hun kind(eren) naar de opvang heeft gestuurd. Voor het kwalitatieve gedeelte werden 28 video- en telefoongesprekken gevoerd. Verder werd ook een (online) groepsgeprek georganiseerd met een

aantal toeleidende organisaties die werken met kwetsbare ouders om hun ervaringen mee te kunnen nemen en een aantal bevindingen uit de individuele interviews af te toetsen.

Uit de *survey* blijkt dat 38 procent van de kinderen tussen de 24 en 29 maanden zindelijk was, bij de kinderen die 30 of 31 maanden oud waren bedroeg dit percentage reeds 76 procent. Van de kinderen die 42 of 43 maanden oud waren, was nagenoeg iedereen (97%) zindelijk. Drie vierde van de kinderen die naar de kleuterschool gaan, waren zindelijk bij de start daarvan. Omdat zindelijkheid niet altijd een lineair proces is, zijn er wel soms terugvallen in de zindelijkheid - ook wanneer een kind reeds naar de kleuterschool gaat.

Conform eerder onderzoek blijken meisjes op jongere leeftijd zindelijk dan jongens. Ouders van een meisje zouden ook op een vroegere leeftijd beginnen met de zindelijkheidstraining dan ouders van een jongen, wat meteen ook een verklaring blijkt voor het verschil in leeftijd waarop jongens en meisjes zindelijk zijn. De duurtijd van de zindelijkheidstraining is namelijk ongeveer even lang voor beide geslachten en kan dit verschil dus niet verklaren. Daarnaast is uit het onderzoek gebleken dat ouders later starten wanneer er een oudere broer of zus in het gezin aanwezig is. Er wordt over het algemeen vroeger met de zindelijkheidstraining gestart bij kinderen die naar de kinderopvang zijn geweest of via het informele netwerk zijn opgevangen. Des te jonger men start, des te langer het duurt vooraleer het kind zindelijk is. Ruim een kwart van de kinderen die bij de start van de training jonger was dan een jaar, had meer dan zes maanden nodig om zindelijk te worden.

Wat betreft de kinderbegeleiders schat ruim de helft dat 75 tot 99 procent van de kinderen in hun leefgroep het voorbije jaar zindelijk was op een leeftijd van 2.5 jaar. 46 procent van de kinderbegeleiders die reeds langer dan vijf jaar werkzaam zijn in de kinderopvang, zien geen verschil in de leeftijd waarop kinderen zindelijk worden tussen vroeger en nu. 39 procent gaf daarentegen aan het idee te hebben dat kinderen later zindelijk worden dan vroeger.

In lijn met bestaand onderzoek zijn de voornaamste *redenen* die ouders aangaven om te starten met zindelijkheidstraining de signalen van de kinderen (80%). Verder zijn belangrijke redenen dat het kind de geschikte leeftijd had volgens de ouders (78%) en ook dat de schoolperiode er zat aan te komen (76%). Deze laatste reden werd relatief gezien vaker genoemd bij kinderen die al wat ouder waren bij de start van de zindelijkheidstraining, waar signalen van het kind minder een rol begonnen te spelen. De ouders startten veelal uit eigen beweging met de zindelijkheidstraining. Bij een 30 procent van de ouders werd het gesprek over de start van de zindelijkheidstraining door de kinderopvang geopend. Een tien procent ervaarde druk van anderen om te starten. Van de kinderbegeleiders gaf ruim 85 procent aan dat de signalen en interesse van het kind het startmoment bepalen van de zindelijkheidstraining. Bijna 90 procent van de kinderbegeleiders start in samenspraak met de ouders, waarbij de grote meerderheid afsprekt dat de ouders dan ook thuis moeten beginnen. Een minderheid laat de ouders hier vrij in. De resultaten laten zien dat kinderbegeleiders zelf een actieve rol opnemen bij de start van de zindelijkheidstraining en de start niet laten afhangen van de vraag van de ouders.

Ouders hanteren over het algemeen een *positieve aanpak* bij de zindelijkheidstraining, waarbij ze het kind een compliment geven als het pipi of kaka op het potje heeft gedaan (93%) en de sfeer ontspannen houden (88%) centraal staan. Ook belangrijk voor ouders zijn activiteiten die het proces gemakkelijker maken voor het kind, zoals het potje op een goed zichtbare en bereikbare plaats zetten (92%) en het kind gemakkelijke kledij aandoen (77%). Het valt op dat de meest gebruikte methoden in andere onderzoeken, zoals de luier uitlaten, het kind op regelmatige tijdstippen op het potje zetten en het kind regelmatig vragen of het op het potje moet, bij de ouders in dit onderzoek minder vaak worden gebruikt.

Een repressieve of negatieve aanpak (bijvoorbeeld straffen of een negatieve emotie laten zien als het kind het potje niet gebruikt) wordt nauwelijks gehanteerd door ouders. De aanpak van kinderbegeleiders toont nagenoeg eenzelfde beeld. Iets hoger scoorde de sfeer ontspannen houden, des te sterker was dit voor onthaalouders ten opzichte van de kinderbegeleiders in de groepsopvang. Ook laten kinderbegeleiders het kind vaker op vaste momenten op het potje gaan dan ouders en maken ze meer gebruik van boekjes of popjes.

Wat de *tevredenheid over de aanpak* betreft, zijn zowel ouders als kinderbegeleiders over het algemeen erg tevreden. De meerderheid van de ouders ziet dit ook als een kans om bezig te zijn met de ontwikkeling van hun kind en is trots op hun aanpak. Deze positieve aanpak en tevredenheid hierover betekent evenwel niet dat de zindelijkheidstraining steeds vlekkeloos verloopt. Zo gaf meer dan de helft van de ouders aan een moeilijker verloop van de zindelijkheidstraining te kennen, waarbij ouders die op oudere leeftijd van het kind zijn gestart met de training en die de vragenlijst hebben ingevuld voor hun eerste kind relatief vaker een moeilijker verloop ervoeren. 40 procent van de ouders die zeiden een moeilijker verloop te kennen, wees het gedrag van het kind hiervoor als belangrijkste factor aan. Ook het te vroeg starten met de zindelijkheidstraining was een belangrijke reden voor het moeilijker verloop. Verder ervoeren ongeveer de helft van de ouders het zindelijk worden van hun kind als een hele klus, en 30 procent gaf aan hiervan stress te krijgen als het niet verloopt zoals verwacht. Dit gaf evenwel geen spanningen met hun kind, partner of anderen. Ook kinderbegeleiders zijn positief over en trots op hun aanpak. Iets meer dan een derde van de kinderbegeleiders ervaren het ondersteunen van de zindelijkheid als een hele klus, dat is minder dan bij de ouders. Het valt op dat onthaalouders dit sterker als een klus ervaren dan kinderbegeleiders in de groepsopvang. Ook ervaren relatief gezien minder kinderbegeleiders stress (bijvoorbeeld als het zindelijk worden niet zo verloopt als verwacht of door druk vanuit de omgeving) dan ouders.

Twee derde van de ouders heeft *informatie, advies of steun* gekregen van de kinderopvang en een zeer grote meerderheid is hierover erg positief. Ook kregen ouders ondersteuning van de grootouders van de kinderen en van vrienden of andere personen die ouder zijn. Verdere ondersteuningsbronnen zijn familie, medewerkers van Kind en Gezin en de website van Kind en Gezin. Online-bronnen, los van de website van Kind en Gezin, en de huisarts en kinderarts spelen een beperkte rol als mogelijk kanaal waar ouders ondersteuning van krijgen. Ook kregen weinig ouders van kinderen die naar de kleuterschool gaan ondersteuning van de school of daarbij betrokken instanties. Mogelijk heeft dit te maken met het feit dat een groot deel van de kinderen reeds zindelijk is voordat ze naar school gaan. De belangrijkste bron van informatie, advies of hulp voor kinderbegeleiders zijn de ouders van de kinderen die ze opvangen: ruim 80 procent geeft aan van ouders informatie, advies of hulp te hebben gekregen bij het ondersteunen van het zindelijkheidsproces. Andere vaak genoemde kanalen zijn de visie en procedures van de opvang met betrekking tot (het ondersteunen van) zindelijkheid, de verantwoordelijke van de opvanglocatie/de dienst waarbij de onthaalouder is aangesloten, en brochures en de website van Kind en Gezin. Dit laatste kanaal wordt door kinderbegeleiders duidelijk vaker gebruikt dan door ouders (resp. 78% en 40%). Een meerderheid van de kinderbegeleiders heeft ook informatie, advies of hulp gekregen via of gehaald uit opleidingen, vormingen of (vak)literatuur. De minst gebruikte kanalen voor informatie of ondersteuning zijn die van externe organisaties en andere ondersteuners of collega's. Ook al krijgen niet alle kinderbegeleiders ondersteuning van collega's, dit kanaal wordt wel als beste beoordeeld.

Wat de *opvattingen over zindelijkheid* betreft en over de rol van ouders en kinderbegeleiders bij het ondersteunen hiervan, stellen nagenoeg alle ouders dat de ondersteuning van de zindelijkheid op maat van het kind dient te gebeuren en helpt deze ondersteuning de gehele ontwikkeling van het kind tot

zelfstandig persoon. Bijna drie kwart van de ouders vindt dat zij in eerste instantie verantwoordelijk zijn voor het zindelijk worden van hun kind, maar toch ziet ruim 80 procent het ondersteunen van het zindelijk worden ook als een gedeelde verantwoordelijkheid van alle betrokken opvoeders. Een andere interessante constatering is dat waar bijna de helft van de ouders vindt dat de kinderopvang pas mag starten met de zindelijkheidstraining na akkoord van de ouders, slechts 30 procent van de ouders van mening is dat dit ook voor de kleuterschool geldt. De helft van de ouders is van mening dat de kleuterschool ook met de training mag starten zonder dat de ouders akkoord zijn. Ook de overgrote meerderheid van de kinderbegeleiders is het eens met de stellingen dat zindelijkheid moet worden ondersteund op maat van het kind, dat het ondersteunen van het zindelijk worden een gedeelde verantwoordelijkheid is van alle opvoeders en dat door het kind te helpen in het zindelijk worden je het ook helpt in zijn gehele ontwikkeling tot een zelfstandig persoon. Belangrijke redenen voor kinderbegeleiders om het zindelijk worden van opvangkinderen te ondersteunen, zijn omdat het zindelijk worden een belangrijke stap is in de ontwikkeling van kinderen en omdat ze willen inspelen op signalen van kinderen en daarmee de gevoelige periode om zindelijk te worden.

Zindelijkheid in het kader van de *overgang naar school* werd in de survey extra belicht. Een meerderheid van de ouders vindt dat kleuterscholen ouders niet mogen afraden hun kind naar school te brengen als het nog niet zindelijk is. Bovendien stopt het zindelijkheidsproces volgens de ouders niet bij de overgang naar de kleuterschool, maar zien zij voor de kleuterschool een rol weggelegd bij het verder ondersteunen van de kinderen in het zindelijk worden op maat van het kind en bij het leerproces van kinderen om zelfstandig naar het toilet te leren gaan. Daarentegen vindt twee derde van de ouders het wel hun eigen taak om ervoor te zorgen dat kinderen zindelijk zijn voordat ze naar school gaan. Een derde van de ouders is het niet eens met de stelling dat kinderen best pas naar school gaan als ze zindelijk zijn. Een meerderheid van de kinderbegeleiders vindt dat kleuterscholen een belangrijke opdracht hebben in het leerproces van kinderen om zelfstandig naar het toilet te leren gaan en dat een kind dat niet zindelijk is, toch klaar voor school kan zijn. Er bleek ook zo goed als unanimitéit over de stelling dat het belangrijk is dat zindelijk worden door alle actoren (onderwijs, opvang, ouders) beschouwd wordt als een onderdeel van de ontwikkeling van een kind en niet als een probleem dat opgelost moet worden. Er was eerder verdeeldheid over de stelling dat kinderen best pas naar school gaan als ze zindelijk zijn. Onthaalouders zijn vaker van mening dan kinderbegeleiders in de groepsopvang dat kinderen zindelijk naar de kleuterschool horen te gaan.

Wat de *samenwerking tussen ouders en de kinderopvang* betreft, gaven bijna alle ouders aan de kinderopvang te informeren hoe het thuis verloopt en te vragen hoe het zindelijk worden in de opvang verloopt. Ongeveer de helft van de ouders laat zich leiden door wat de kinderopvang voorstelt, terwijl ook de helft van de ouders van de kinderopvang verwacht dat die meestappen in de vaste aanpak van de ouders. Bijna drie kwart van de ouders krijgt tips van de kinderopvang over de aanpak van de zindelijkheidstraining, en 90 procent van de ouders kan bij de kinderbegeleiders terecht met hun vragen en onzekerheden over het ondersteunen van zindelijkheid. Globaal is er een grote tevredenheid over de samenwerking met de kinderopvang. Ook de kinderbegeleiders gaven aan dat ze het verloop van de zindelijkheid bespreken met de ouders, dat ze streven naar eenzelfde aanpak en de ouders ook bemoedigen in hun aanpak. Dit wil evenwel niet zeggen dat kinderbegeleiders zich laten leiden door ouders, ruim twee derde geeft immers aan dit niet te doen. Ook kinderbegeleiders uiten zich globaal tevreden over de samenwerking met de ouders.

Ruim 70 procent van de kinderen was reeds zindelijk toen ze naar de kleuterschool ging. De ervaringen van ouders waarvan de kinderen nog niet zindelijk waren én die aangaven *samengewerkt te hebben met*

de kleuterschool (i.c. 514 ouders) zijn positief en is er respect voor elkaars rol in het zindelijkheidsproces. Twee derde van deze ouders heeft de kleuterschool vooraf bezocht waarbij aandacht werd geschonken aan het toiletgebeuren, en eveneens twee derde van de ouders zei te gaan als de school een infomoment rond zindelijkheid heeft. Tussen de ouders, school en opvang is er minder samenwerking: 60 procent van de ouders spreekt de aanpak van het zindelijk worden met de kleuterschool en opvang af en volgt het gezamenlijk met hen op. Daarnaast worden ouders ook bijna nooit doorverwezen voor bijkomende ondersteuning (bv. CLB, Kind en Gezin): dit was voor slechts vijf procent van de ouders het geval. Een wat mindere tevredenheid voor de aandacht van de school voor het zindelijk worden, merken we op tijdens de opvang voor en na de schooluren en over de middag – al is nog steeds respectievelijk twee derde en drie kwart van de ouders hierover tevreden.

Meer dan de helft van de ouders gaf aan dat de volgende zaken nodig zijn om het zindelijkheidsproces *beter te kunnen ondersteunen*: een betere kennis over het zindelijk worden en de aanpak ervan, tijdige en duidelijke informatie over wanneer en hoe ze best starten met potjestraining, meer tijd en ruimte voor het ondersteunen van kinderen in de opvang (door kleinere groepen of meer personeel), een betere samenwerking tussen ouders en kinderopvang, meer tijd en ruimte voor het ondersteunen van kinderen bij het zindelijk worden in scholen (kleinere klasjes, meer ondersteuning, ...), een betere samenwerking tussen ouders en scholen en een bereikbare ondersteuning. Voor de kinderbegeleiders kwamen dezelfde aspecten terug als bij de ouders over de aspecten die het meest nodig zijn: meer tijd en middelen om zindelijkheid te ondersteunen op school, een betere kennis over het zindelijk worden en de aanpak ervan bij ouders en tijdige en duidelijke informatie voor ouders over wanneer en hoe ze best starten met potjestraining.

Naast de survey (waarin enkel Nederlandstalige ouders zijn betrokken) hebben we *interviews* afgenomen bij Nederlandstalige en anderstalige ouders in een maatschappelijk kwetsbare (financiële) positie. Ook toeleiders - bevoorrechte getuigen op dit vlak - werden gehoord. Een aantal extra punten kwamen hierbij naar voren. Naast een grote variatie in de leeftijd waarop men start met de zindelijkheidstraining, blijkt zindelijkheid pas een prioritair thema als het moment dichterbij komt waarop het kind naar de kleuterschool gaat. Verder blijken deze ouders ook minder de signalen te kennen waarop ze moeten letten bij hun kind om te starten met zindelijkheidstraining. Ouders gaven in de interviews wel aan een plan van aanpak te hebben, ook al verschilde deze van elkaar. Opvallend was dat weinig ouders die we gesproken hebben, hun kind naar de kinderopvang stuurden. Bij sommige ouders was dit een bewuste keuze, terwijl bij anderen het kind is thuisgebleven vanwege de coronacrisis. Bij de ouders van wie het kind wel naar de opvang is geweest, bleek dat er niet altijd een nauwe samenwerking was rond het zindelijk worden van het kind. Sommige ouders hadden hierover geen uitwisseling met de kinderopvang. Waar een aantal ouders wel graag meer contact zou hebben met de kinderopvang over dit onderwerp, was dit niet voor iedereen het geval. Aan de andere kant waren er ook ouders die wel degelijk nauw samenwerkten met de kinderopvang. De samenwerking bestond dan vooral uit het op elkaar afstemmen van de aanpak en het verschaffen van informatie aan de ouders. Over het algemeen waren deze ouders tevreden over de samenwerking en gaven ze ook aan bij de opvang terecht te kunnen in het geval van vragen of nood aan verdere ondersteuning. Slechts een zeer kleine minderheid van de ouders heeft met de kleuterschool samengewerkt aan het zindelijk worden, voornamelijk omdat de kinderen nog niet naar de kleuterschool gingen of omdat ze al zindelijk waren. Om hun aanpak van de zindelijkheidstraining vorm te geven, maakten de ouders die werd geïnterviewd voornamelijk gebruik van informatie van mensen uit hun eigen omgeving en zelf opgezochte informatie. Ook hebben een aantal ouders informatie gekregen via de kinderopvang of via instanties zoals Kind en

Gezin, en Kind en Taal vzw. Deze twee instanties hebben verschillende boekjes, brochures en andere documentatie die spontaan aangeboden wordt aan ouders. Ondanks dat de meeste ouders die deze informatie gekregen hebben wel aangaven er gebruik van gemaakt te hebben, dachten ze niet spontaan aan deze informatiebron op de vraag welke informatie ze gekregen hebben. Het lijkt er dan ook op dat dergelijke spontaan aangeboden documenten voornamelijk ondersteunend werken, en dat de informatie die ouders zelf opgezocht en zelf gevraagd hebben de belangrijkste informatiebron vormt. Daarnaast zeiden verschillende ouders ook persoonlijke ondersteuning gekregen te hebben bij de zindelijkheidstraining door instanties als Kind en Gezin, en Kind en Taal vzw. Dan ging het bijvoorbeeld om individuele begeleiding of groepsessies. In hoeverre het onderwerp zindelijkheid spontaan aan bod komt tijdens reguliere contactmomenten, verschilt per instantie en per regio. Ook bijkomende initiatieven om zindelijkheid te ondersteunen, hangen sterk af van de regio en organisatie. Een opvallende constatering was dat sommige ouders aangaven geen verdere ondersteuning nodig te hebben, maar vervolgens wel algemeen advies of concrete tips aan de onderzoeker vroegen. Ook de toeliders merkten op dat er vanuit de ouders weinig vragen komen over zindelijkheid, tenzij ze er zelf over beginnen. De ouders die wel aangaven nog verdere ondersteuning te wensen, hadden verschillende noden: meer uitwisseling met en tips van ouders die ervaring hebben met de zindelijkheidstraining, begeleiding door een professioneel iemand, brochures met duidelijke en gemakkelijke tips, ... De toeliders zien dat ouders voornamelijk pas komen met vragen als ze bezig zijn met de zindelijkheidstraining, en dan vooral als er zich problemen voordoen of het kind snel naar de kleuterschool gaat.

Ondanks de grote tevredenheid rond de ondersteuning van de zindelijkheidstraining kunnen een aantal *aanbevelingen* worden gedaan voor de aanpak, ondersteuning en samenwerking tussen betrokken partijen. Aandachtspunten en suggesties ter verbetering zijn er zowel voor de praktijk als voor het beleid.

Een belangrijke rode draad uit het onderzoek is dat het ondersteunen van zindelijkheid best start als er al enkele *rijpheidssignalen* zijn. Zeker bij kwetsbare ouders is meer informatie over deze rijpheidssignalen aangewezen. Dit betekent dat het ritme van het kind in de eerste plaats gevolgd moet worden en dit houdt maatwerk in. De naderende instap naar de kleuterschool mag hierbij niet doorslaggevend zijn en zeker geen druk zetten op de ouders. Een tweede belangrijke rode draad die zowel ouders als kinderbegeleiders en onthaalouders benadrukken, is het grote belang van een *positieve aanpak* in een ontspannen sfeer. Een betere ondersteuning van de zindelijkheidstraining is zinvol, zo blijkt uit dit onderzoek, maar dit mag niet ten koste gaan van het welbevinden van het kind. De framing van communicatie vanuit de overheid en instanties als Kind en Gezin dient bijgevolg niet te zijn 'we willen kinderen op een jongere leeftijd zindelijk krijgen', maar wel 'we willen ouders beter ondersteunen bij het zindelijk krijgen van hun kind, waarbij de nadruk ligt op het welbevinden van het kind'. Beter geïnformeerde ouders zullen wellicht minder uitstel vertonen om met de zindelijkheidstraining te starten. Zeker bij kwetsbare ouders dient informatie *proactief* en op maat te worden aangeboden. Diensten en organisaties kunnen van elkaar leren om hiermee om te gaan en creatief middelen aan te wenden (bv. pictogrammen, filmpjes) om ook kwetsbare ouders (in een armoedecontext en/of anderstaligen) te bereiken. Informatie (zoals brochures, boekjes, websites, ...) in meerdere talen ter beschikking stellen is hierbij een evidentie. Dit geldt ook voor het organiseren van laagdrempelige groepsactiviteiten waarbij ouders ook van elkaar kunnen leren. Ervaringsdeskundigen en gezinsondersteuners spelen hier ook een belangrijke rol.

We geven hier een selectie van een aantal concrete aanbevelingen voor de praktijk en/of het beleid. Alle aanbevelingen zijn terug te vinden in hoofdstuk 5 van het rapport.

- Besteed als hulpverlener of ondersteuner aandacht aan het juiste startmoment, waarbij de ouders gewezen worden op het belang van signalen die aantonen dat het kind klaar is voor de potjestraining én leg uit hoe de ouder zijn kind kan voorbereiden alvorens er rijpheidssignalen zichtbaar zijn (en wat deze voorbereiding kan inhouden). Benadruk daarbij ook dat ieder kind zijn eigen tempo heeft en het ondersteunen van het zindelijk worden in een positieve en ontspannen sfeer gebeurt. Voorzie de nodige opvolging bij gezinnen - ook proactief - waar de zindelijkheid moeilijk(er) verloopt door nabij en gericht te ondersteunen, en waar nodig ook door te verwijzen. Heb extra aandacht voor kinderen waar al een oudere broer of zus aanwezig is en voor jongens in het algemeen.
- Zet een informatiecampagne op met als centrale boodschap *'sit back and relax'* en benadruk dat zindelijk worden een natuurlijk proces is dat kinderen op hun eigen tempo doorlopen. Doe dit in meerdere talen (bv. brochures) en zet in op proactieve, moderne en visuele communicatiekanalen. Wees hierbij ook cultuursensitief. Campagnes dienen de ervaren druk bij ouders en kinderopvang weg te nemen.
- Zet in op communicatie tussen collega's rond dit thema en op communicatie door professionals rond hoe men praat over zindelijkheid met de ouders. Voorzie hiervoor de nodige vorming, ondersteuningsmateriaal en personeel.
- Start als kinderbegeleider tijdig (minstens anderhalf jaar oud) de dialoog op met de ouders over de voorbereiding van het kindje op zindelijkheid en blijf de voortgang opvolgen. Voorzie voor de kinderbegeleiders de nodige vorming en informatie hiervoor.
- Heb als hulpverlener of ondersteuner extra aandacht voor maatschappelijk kwetsbare ouders, werk hiervoor samen met partnerorganisaties die dicht bij deze doelgroep staan, werk met groepssessies en ga cultuursensitief te werk, en schakel zo mogelijk ook ervaringsdeskundigen in.
- Zorg als beleid voor regio-overstijgende toegankelijke informatie en voor uitwisseling van goede praktijken rond zindelijkheid.
- Ondersteun kinderbegeleiders met minder werkervaring en onthaalouders die het zindelijkheidsproces als een hele klus ervaren.
- Werk als school samen met preventieve gezinsondersteuning (Kind en Gezin, Huis van het Kind, ...) en verwijs ouders die nood hebben aan ondersteuning in verband met zindelijkheid reeds bij de inschrijving in school door, zodat ouders reeds ruim voor de schoolstart gepaste ondersteuning kunnen krijgen.
- Het beleid dient toe te zien dat kinderen, op elke kleuterschool terecht kunnen, ook als ze nog niet zindelijk zijn. Zet ook in op extra ondersteuning op kleuterscholen om leerkrachten te ontlasten bij de ondersteuning van het zindelijk worden door bv. een zorgjuf, extra uren kinderverzorging of kleinere klassen en betere infrastructuur.

Doelstelling van dit onderzoek was om meer zicht te krijgen op de gangbare praktijken en opvattingen bij ouders en kinderbegeleiders wat betreft het zindelijk worden van kinderen, om zo te kunnen bepalen of en door wie er extra inspanningen geleverd moeten worden om het zindelijkheidsproces beter te ondersteunen en finaal het aandeel zindelijke kleuters in de kleuterklas te laten stijgen. We willen hierbij graag opmerken dat zindelijkheid niet geproblematiseerd mag worden, maar dient gezien te worden als een natuurlijk rijpingsproces dat ieder kind op zijn of haar eigen tempo doorloopt en dus om maatwerk vraagt. Het herkennen van de rijpheidssignalen bij het kind is hierbij erg belangrijk. Kinderen kunnen wel ondersteund worden door hun ouders, de kinderopvang en andere actoren. Door het zindelijk worden als een 'probleem' te zien dat liefst zo snel mogelijk 'opgelost' moet worden, kan er echter meer druk op het kind worden gelegd waardoor problemen in het zindelijkheidsproces kunnen ontstaan. Bovendien gaf 30 procent van ouders in de survey aan stress te ervaren wanneer de zindelijkheidstraining niet zo verloopt als verwacht. We willen daarom benadrukken dat 'sit back and relax' meer benadrukt mag worden in campagnes rond zindelijkheid. Mochten er zich tijdens de zindelijkheidstraining toch moeilijkheden voordoen, wordt er best wel sneller doorverwezen in het geval van een effectief fysiek probleem.